

NYT FRA SPROGNÆVNET

SEPTEMBER 2020 Dansk
Sprognævn

INDHOLD

Ord uden kød på?

Om navne på køderstatningsprodukter i dansk.

Hvad hedder *vi andre* i genitiv?

Skriver man *vi andres*, *vores andres* eller *os andres* når man danner genitiv af *vi andre*?

Mærkedage med amerikanske betegnelser

Hvordan skrives amerikanske mærkedage som *thanksgiving* og *black friday*?

Hilsner i e-mails — forkortede og ikke-forkortede sluthilsner

Tredje artikel om hilsner svarer på spørgsmål om fx *vh* eller *venlig hilsen*.

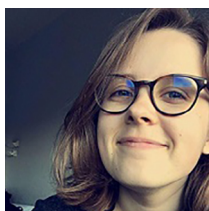
Spørgsmål & svar

- *Til at ligge* (i betydningen 'have liggende')
- *Hvornår* eller *hvad tid*
- *Skud ud til*

Ord uden kød på?

Om navne på køderstatningsprodukter i dansk.

**JOHANNE NICLASEN
JENSEN**
(f. 1998) er stud.mag.
og var praktikant i
Dansk Sprognævn i
foråret 2020.

DANSKERNE SPISER MINDRE og mindre kød. En undersøgelse fra 2019 viser at 20 % af unge under 35 år spiser måltider uden kød

flere gange om ugen (Magisterbladet 15.3.2019). I kølediskene hos de fleste velassorterede supermarkeder kan man i dag finde mange forskellige vegetariske alternativer til traditionelle kødretter: *plantefars*, *plantepølser*, *vegoschnitzel*, *vegansk fars*, *vegetarbøffer* osv.

Denne udvikling er interessant fra et sprogligt perspektiv; spørgsmålet er nemlig hvilke ord der bruges til at betegne vegetariske alternativer til traditionelle kødretter.

VEGETARISKE ALTERNATIVER

I denne lille undersøgelse har fokus først og fremmest været på de nydannede sammensatte substantiver der består af et 'vegetarisk' første sammensætningsled og et andet sammensætningsled der normalt henviser til kød. Helt konkret er der søgt efter førsteleddene *plante-*, *vegetar-*, *vegge-*, *veggie-*, *veggi-*, *vege-* og *grøn(t)sags-* kombineret med sidsteleddene *-fars*, *-pølse*, *-burger*, *-frikadelle* og *-bøf*. Variationerne *vegge-*, *veggie-*, *veggi-* og *vege-* er engelsk slang for 'vegetable'.

Jeg har søgt i Korp, som er Sprognævnets historiske korpus over avistekster. En søgning på tværs af 946 korpuser med over 1,8 milliarder ord viser at kombinationen *plante + fars* i sammensætningen *plantefars* er langt mere populær end de andre kombinationer. *Plantefars* giver 489 hits i vores korpus og er dermed langt foran andre kombinationer:

1. plantefars – 489 hits
2. vegetarburger – 147 hits
3. plantebøf – 73 hits
4. vegetarbøf – 40 hits
5. planteburger – 28 hits

Resultaterne af denne slags undersøgelser påvirkes naturligvis også af ikke-sproglige variable da søgeresultaterne må afhænge af madvarens popularitet i befolkningen. Den sproglige pointe er dog at det er blevet meget udbredt i dansk at kombinere et 'vegetarisk' førsteled med et sidsteled der traditionelt forbindes med kødretter.

Førsteleddet *plante*- skiller sig ud i ovenstående top-5 da ordet *plante* typisk ikke forbindes med madvarer. Den Danske Ordbog beskriver *plante* som en:

”levende organisme der ikke har nogen særlig evne til at bevæge sig, og som typisk ernærer sig ved at omdanne uorganisk stof (fx vand og kuldioxid) til organiske forbindelser ved fotosyntese – ofte specielt om organismer der har en lav, urteagtig stængel og grønne blade, idet man i så fald ser bort fra træer og buske” (ordnet.dk/ddo).

Ordbogsdefinitionen af *plante* lægger altså umiddelbart mest vægt på organismens botaniske og biologiske karakteristika frem for udnyttelsen af den til levnedsmidler. Det kan skyldes at ordbogsopslaget er skrevet i en tid hvor vegetarisme og fokus på plantebaseret madlavning ikke var lige så udbredt som det er i dag.

Særligt *plantefars* er blevet et populært udtryk. Det skyldes nok især at det århusianske firma Naturli' i januar 2018 lancerede en plante-baseret fars (JydskeVestkysten 12.12.2017). Dette produkt betegnede producenten selv som *Plantefars*, men sidenhen har Naturli' valgt at kalde deres kødfri fars *Falafel* (www.naturli-foods.dk). Det er ikke lykkedes mig at finde en forklaring på dette navneskift, men det er muligt at Naturli' har set skriften på væggen angående en mulig lovgivning på området – hvilket jeg vil beskrive mere detaljeret senere i denne artikel.

Når den slags nye produkter lander i de danske kølediske, er det i høj grad producenterne der ender med at styre den sproglige nydannelse. Mærker som Naturli', Hälsans Kök, Den Grønne Slagter og Urtekram leverer kødfri alternativer til de danske supermarkeder, og deres betegnelser kan måske give et fingerpeg om hvordan tendensen kommer til at se ud i fremtiden.

Det er umiddelbart svært at finde én gennemgående sproglig tendens hos producenterne. Alle producenter bruger både engelske og danske betegnelser på deres produkter til danske supermarkeder. Det er dog muligt at finde nogle ret interessante, og fantasifulde, betegnelser:

- ”Plantepålæg á la Roastbeef” (Naturli')
- ”Pipfri” (på engelsk ”Chick free”) (Naturli')
- ”Hakket” (Naturli')
- ”Vegoschnitzel” (Hälsans Kök)
- ”Grillede stykker” (Hälsans Kök)

Trods alsidigheden og opfindsomheden hos producenterne er det dog muligt at udlede én

» tendens fra sortimenterne: Ofte defineres madvarer ikke ud fra hvad den består af, men hvad den IKKE består af, nemlig kød. De fleste køderstatningsprodukter består primært af ærteprotein eller protein fra sojabønner.

HVORDAN SER DET UD I ANDRE SPROG?

I norsk er det, ligesom det er tilfældet i dansk, blevet mere normalt at bruge traditionelle kødord sammen med førsteled der peger på kødfri alternativer. *Vegetar-* (med varianterne *veggis-* og *veggie-*) synes at være det mest populære førsteled, ofte kombineret med sidsteledene *-burger* og *-pølser*.

Førsteledet *plante-* bruges forholdsvist lidt i norsk (en søgning på *plantefarse* i mediearkivet Retriever giver eksempelvis kun 16 hits), i hvert fald når man sammenligner med brugen i dansk. Dette skyldes formentligt, som tidligere nævnt, at det danske firma Naturli' i 2018 lancerede deres "Plantefars" – og desuden at Naturli' ikke leverer til dagligvarebutikker i Norge.

Hos vores svenske naboer er tendensen den samme. Det svenske Institut för språk och folkminnen (også kaldet Språkrådet) har endda medtaget ordet *växtkött/växtbaserat kött* på deres nyordsliste for 2019. *Växtbaserat* kan oversættes til *plantebaseret* på dansk, og ordets optagelse på den svenske nyordsliste peger på den tendens som vi også ser i dansk og norsk.

Søgninger i svenske korpusser viser at førsteledene *vegetar-* og *grönsaks-* er populære, særligt med sidsteledet *-biff*. Språkrådet fortæller også at det er almindeligt at danne såkaldte teleskopord til nye madvarer. Teleskopord opstår når to ord sættes sammen, ligesom rørene i en teleskopantenne, og resultatet er at den mellemste del af udtrykket forsvinder, fx *motel* (af *motor* + *hotel*) og *blog* (*web* + *blog*) (Jarvad 1995).

I svensk dannes bl.a. teleskopordene *svill* (sild lavet på svampe) og *vorv* ('vegansk' + 'korv', altså 'pølse' på dansk).

LOVGIVNING PÅ OMRÅDET

Det er muligt at vi kommer til at se mange flere kreative og fantasifulde omskrivninger på kødfri alternativer i fremtiden. Flere lande er i de senere år begyndt at diskutere om det skal være lovligt at bruge traditionelle kød-ord om vegetariske alternativer.

I december 2019 blev det i den franske Nationalforsamling (Assemblée Nationale) foreslået at udtryk som *steaks de soja* (på dansk: *sojasteak*) og *fromage végétal* (på dansk: *vegetarost* eller *vegetarisk ost*) skal forbydes ved lov. Forslaget kommer fra den franske minister for landbrug, Didier Guillaume, og forslaget blev vedtaget i første gennemgang. Produkter der markedsføres som 'kød' eller 'ost', må nu maksimalt indeholde 3 % sojaprotein (www.lcp.fr 5.12.2019).

Også den daværende tyske minister for landbrug og ernæring, Christian Schmidt, foreslog i 2016 at forbyde udtryk som *vegetarisches Schnitzel* (på dansk: *vegetarisk schnitzel*) og *vegane Currywurst* (på dansk: *vegansk karrypølse*) (Berlingske 28.12.2016).

Det kan også ske at en lignende lovgivning kommer til at gælde i Danmark. I april 2019 stemte EU's landbrugsudvalg for at det skulle være forbudt at kalde plantebaserede produkter for *bøf*, *pølse* og *burger*. Det er ikke første gang at EU lovgiver på dette område. I 2017 fastslog EU-domstolen at rene plantebaserede produkter ikke må kaldes *mælk*, *ost* eller *yoghurt* (www.tv2.dk 01.04.2019). Netop af den grund må *havredrik* ikke kaldes *havremælk*.

Landbrugsudvalgets seneste forslag skal dog først godkendes af resten af EU-systemet før en egentlig lov kan træde i kraft, men hvis loven

godkendes, bliver det interessant at se hvilke navne fødevarereproducenterne så finder på.

Tak til Dagfinn Rødningen fra det norske Språkrådet og Ola Karlsson fra Språkrådet i Sverige for hjælp med oplysninger om navne på køderstatningsprodukter i hhv. norsk og svensk.

Kilder

Dalsgaard, A. (15. marts 2019). **Klimadebatten får flere til at droppe kødet. *Magisterbladet*.**

Eisenberg, E. (18. oktober 2019). Klimatændte forbrugere køber mindre kød. *Børsen*, 6.

Frandsen, S. (1. april 2019). ***Dette er ikke en pølse, siger EU-udvalg. Hentet fra tv2.dk.***

Jarvad, P. (1995). *Nye ord. Hvorfor og hvordan?* København: Gyldendal.

Kranen, V. (5. december 2019). ***LA NOURRITURE VÉGANE NE POURRA PLUS UTILISER LE VOCABULAIRE DE LA VIANDE.*** Hentet fra lcp.fr.

Ranch Nielsen, N. (12. december 2017). Fødevarerevolution: Århusianere har opfundet kød uden kød. *JydskeVestkysten*.

Hvad hedder *vi andre* i genitiv?

I denne artikel ser vi nærmere på om man skriver *vi andres*, *vores andres* eller *os andres* når man danner genitiv af *vi andre*. Sprogbrugen undersøges i Sprognævnets store korpus af tekster fra landsdækkende, regionale og lokale aviser.

ANNA SOFIE HARTLING
(f. 1982) er forsker i Dansk Sprognævn.

JØRGEN SCHACK
(f. 1961) er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

HOVEDREGLER FOR FORBINDELSER AF TYPEN *VI ANDRE*

NÅR PRONOMENERNE *I* OG *VI* FORBINDES

med et efterstillet pronomen, substantiv eller adjektiv, følger de typisk hovedreglen for distributionen af nominativ og oblik form i moderne dansk: I subjekter står det personlige pronomen i nominativ (*I, vi*); i alle andre funktioner står det i oblik form (*jer, os*).

Det hedder altså traditionelt *Vi andre* (subjekt) *skal jo også være her*; *Det passer os begge* (direkte objekt) *fint*; *Så er der godt nyt til jer kvinder* (styrelse for præposition); *Ingen tænker på os fattige* (styrelse for præposition); (jf. Diderichsen 1946, s. 113, Hansen 1965, s. 107).

Dog ser man undertiden nominativ brugt i led der ikke er subjekt. Dette forekommer ifølge Diderichsen (samme sted) især i talesproget, hvor der er en tendens til at opfatte *vi* og *I* som ubøjelige bestemmerled, altså som ord der, ligesom artiklen *de*, ikke bøjes, men som har samme form uanset hvilket sætningsled det indgår i.

Det hedder (i rigsmålet) *de andre*, *de gamle*, *de unge* osv., uanset om forbindelsen er subjekt, fx *De sagde, at de andre var utroværdige og brugte ufine metoder* (Berlingske 2.4.2011), indirekte objekt, fx *Vi kunne jo være det foregangsland, der viste de andre, at man godt kan klare sig uden de farlige giftstoffer* (Politiken 18.3.2010) eller styrelse for præposition, fx *Som det sås i Storbritannien (...), er der splittelse mellem de unge over for de gamle, byerne mod landet, de uuddannede mod de privilegerede* (Weekendavisen 1.7.2016).

I det materiale vi har undersøgt, nemlig et

nutidigt avistekstkorpus på ca. 903 mio. løbende ord, forekommer brugen af nominativ i andre led end subjekter kun sporadisk, fx *Hun sætter en meget høj standard for vi andre* (JydskeVestkysten 3.12.2016); *Og det kan blive farligt for L gamle og jeres politiske fremtid* (Fyns Amts Avis 1.11.2010). Det normale er at den traditionelle hovedregel følges: (...) for os andre; (...) for jer gamle osv.

Men hvad hedder *vi andre* så i genitiv? Det satte vi os for at undersøge i det nævnte korpus.

VI ANDRE I GENITIV

Den traditionelle genitivform af forbindelsen *vi andre* er *vi andres* (Mikkelsen 1911, s. 256, 257 f., Diderichsen 1968, s. 113). Der føjes altså s til det sidste led, *andre*; det første led, *vi*, står i nominativ (eller har funktion som ubøjeligt bestemmerled ligesom *de* i *de andres*), fx *Holmboe mener, vi andres hus er i splid med sig selv* (JydskeVestkysten 6.3.2010); *Til gengæld får resten af lejligederne frit udsyn ned i vi andres haver* (Fredericia Dagblad 24.8.2015).

Pronomenet *vi* kan dog stå i oblik form når det led som forbindelsen indgår i, ikke er subjekt, fx *på os andres vegne*. Oblik form er ifølge Mikkelsen almindelig i daglig tale, men sjældent i skrift. Diderichsen oplyser blot at oblik form er "sjældnere".

Også i nutidigt dansk skriftsprog er brugen af oblik form sjældent i forbindelser med *andres*. Den traditionelle genitivform, *vi andres*, har til gengæld fået konkurrence fra en nyere form, nemlig *vores andres*, altså en form hvor begge led er genitivformer, fx *Det er vores andres pligt at sikre, at beslutningen træffes på et oplyst grundlag*

(JydskeVestkysten 6.1.2015); *Prisen kan meget vel blive hans eget og vores andres helbred* (Information 23.7.2016).

I vores materiale fordeler de tre nævnte former af ordforbindelsen sig således:

<i>vi andres</i>	78 forekomster
<i>vores andres</i>	68 forekomster
<i>os andres</i>	8 forekomster

Som det fremgår, er *vi andres* den hyppigst forekommende af de tre former, men forskellen mellem *vi andres* og *vores andres* er ikke statistisk signifikant. Den fundne forskel kan m.a.o. skyldes tilfældigheder.

VORES ALLESAMMENS SPROG

Den "dobbelte genitiv" i *vores andres* er ikke uden fortilfælde.

Fænomenet kendes i forvejen fra tilsvarende forbindelser med pronomenerne *begge* og *alle* (samt *alle sammen/allesammen*), fx *Brigitte og Emmanuel mødte hinanden i deres begges hjemby, Amiens* (Jyllands-Posten 27.7.2017); *Det er jo en ret stor beslutning, jeg tager på vores begges vegne* (Information 25.11.2017); *Lad os gøre demokrati til vores alles ansvar* (Berlingske 5.8.2012); *DR er nødt til at være helt ren og uafhængig for vores allesammens skyld* (Århus Stiftstidende 12.12.2012).

Disse former er i overensstemmelse med traditionen: "I forbindelser, hvor *alle* og *begge* er sat bag efter *vi*, *i* og *de* som vedføjelse, sættes som regel begge ordene i tillægssald" (Mikkelsen

» 1911: 256; *tillægssald* er en ældre betegnelse for *genitiv*); "I Forbindelserne *de//vi begge* eller *alle* bøjes normalt begge *Led*" (Diderichsen 1946: 112).

Denne regel følges næsten undtagelsesløst i vores materiale. Undtagelserne er i alt 3 forekomster af formen *os alle sammens/allesammens*, fx *Det kan da kun være i kommunens og os allesammens interesse, at vores børn vokser op under nogle vilkår, hvor de får de bedst mulige fremtidsudsigter* (Fyns Amts Avis 3.7.2016). Til sammenligning forekommer *vores alle sammens/allesammens* 1249 gange. Det skal tilføjes at *vi alle sammens/allesammens* ikke forekommer i materialet.

Forbindelser med *begges* som sidste led er forholdsvis sjældne i det undersøgte materiale, men de fundne forekomster har alle *deres, jeres* eller *vores* som første led. Former med nominativ eller oblik form, dvs. *vi/os, I/jer, de/dem begges*, forekommer m.a.o. ikke.

VI ANDRES ELLER VORES ANDRES?

Vi andres, som er den traditionelle genitivform, er stadig almindelig i skrevet dansk, i hvert fald i det korpus over avistekster som vi har undersøgt.

Den nyere form med begge led i genitiv, *vores andres*, er imidlertid statistisk set lige så almindelig. Formen *vores andres* er højst sandsynligt dannet i analogi med *vores alles/allesammens/begges* og giver ud fra en sproglig betragtning ikke mindre mening.

Allerede i 1967 kunne der "spores en tendens" til at anvende *vores andres* (og *jeres andres*) frem for *vi andres* (og *I andres*) (Hansen 1967: 212). Denne tendens har været i stigning det sidste halve århundrede og er det måske stadig.

Man kunne meget vel forestille sig at *vores andres* (og *os andres*) vil være relativt hyppigere i talt dansk og i mindre redigeret skriftsprog.

Det er også muligt at man vil kunne finde mønstre i anvendelsen af *vi/os/vores andres* i forhold til hvilket led i sætningen forbindelsen indgår i: Flere vil måske bruge og acceptere *vores/os andres* i led der ikke er subjekt, end i led der er subjekt. Det vil kræve en større undersøgelse at kortlægge sådanne eventuelle mønstre i et bredere udvalg af sproglige registre.

Litteratur

Diderichsen, Paul (1946): *Elementær Dansk Grammatik*. København: Gyldendal.

Hansen, Aage (1965): *Vort Vanskelige Sprog. 2.* reviderede og udvidede udgave. København: Grafisk Forlag.

Hansen, Aage (1967): *Moderne Dansk II. Sprogbeskrivelse*. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. København: Grafisk Forlag.

Mikkelsen, Kristian (1911): *Dansk ordføjningslære med sproghistoriske tillæg*. København: Lehmann & Stages Forlag.

Mærkedage med amerikanske betegnelser

Flere og flere amerikanske mærkedage, helligdage m.m. er ved at vinde indpas i Danmark, og det kan ofte være svært at vide hvordan disse dage skal skrives på dansk.

MARGRETHE HEIDE-MANN ANDERSEN
(f. 1971) er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

D **E FLESTE KENDER** *halloween*, som findes i Retskrivningsordbogen, men hvordan skrives betegnelser som *thanksgiving* og *black friday*? Jeg vil her komme ind på hvordan nogle af de mere almindelige betegnelser skal skrives, men listen er langt fra udtømmende.

Hovedprincippet er dog at vi bruger den amerikanske stavemåde hvis der er tale om betegnelser vi kun sjældent bruger i dansk, og som måske også kun relaterer sig til amerikanske forhold.

THANKSGIVING

Thanksgiving er en amerikansk helligdag der altid falder den fjerde torsdag i november. Dagen kaldes også taksigelsesdagen og stammer fra de første engelske indvandrere, der et år efter deres ankomst til USA holdt en fest som tak for en god høst. Dagen skrives, ligesom alle andre helligdage i dansk, med lille begyndelsesbogstav, altså *thanksgiving*.

BLACK FRIDAY

Den fredag der falder dagen efter *thanksgiving*, kaldes *black friday*. Det er en dag hvor mange amerikanere har fri, og da mange butikker vælger at starte julehandlen med udsalg denne dag, er der tale om en af de helt store indkøbsdage i USA. Der er to forklaringer på navnet. Enten skulle det referere til den tætte trafik der var og er i de amerikanske gader denne dag, eller også skulle det være en hentydning til at butikkerens røde tal (der jo markerer underskud) blev vendt til sorte tal. *Black friday* gjorde sit indtog i Danmark omkring 2010, og i de forløbne år er fæ-

» nomenet blevet større og større. I dansk skriver vi – i modsætning til i engelsk – navnene på ugens dage med lille begyndelsesbogstav, og vi skriver derfor *black friday* med små bogstaver. Den danske betegnelse *sort fredag* eller *sorte fredag* findes også, men er ikke nær så udbredt.

CYBERMONDAY OG CYBERMANDAG

Black friday efterfølges af *cybermonday*, der altså er mandagen efter taksgiving. Her er det internetbutikkerne der holder udsalg. *Cybermonday* udtales på dansk med ét tryk (ligesom fx *cybercrime*) og skal derfor skrives i ét ord og stadigvæk med små bogstaver. *Cybermonday* kaldes også *cybermandag*, men ligesom *sort(e) fredag* bruges heller ikke denne danske oversættelse særligt meget.

SUPER TUESDAY

Super Tuesday er en betegnelse som bruges i forbindelse med det amerikanske præsidentvalg. Super Tuesday er en tirsdag i februar eller marts hvor mange amerikanske stater afholder primærvalg. På Super Tuesday vælges et stort antal af de delegerede, hvilket er med til at afgøre hvilken kandidat der nomineres fra henholdsvis demokraterne og republikanerne (se [Wikipedias opslag om Super Tuesday](#)). Betegnelsen bruges udelukkende om amerikanske forhold, og vi beholder derfor den amerikanske stavemåde i dansk, altså *Super Tuesday*.

SINGLES' DAY

Det sidste fænomen jeg vil omtale her, er faktisk slet ikke amerikansk. Der er tale om den dag der

kaldes *Singles' Day*, der – på trods af det engelske navn – er et kinesisk fænomen der går ud på at fejre dem der er enlige (singlerne) d. 11.11., altså en dato med en masse et-taller. Fænomenet skulle være fra begyndelsen af 1990'erne, men omtales tilsyneladende først i danske aviser omkring 2015. Fænomenet er ikke særligt udbredt i Danmark, og derfor beholder vi den amerikanske skrivemåde med store bogstaver og med apostrof ved genitiv-s.

I fremtiden vil vi formentlig se at endnu flere amerikanske mærkedage vil vinde indpas i dansk. Hvordan disse dage skal skrives på dansk, må vi tage stilling til efterhånden som de (måske) glider ind i sproget.

VIDSTE DU ...

... at bindestreg bruges i stedet for en orddel som er fælles for to eller flere sammensatte eller afledte ord?

8.-, 9.- og 10.-klasserne

A- og B-skat

Haveborde og -stole

Im- og eksport

Såvel hjerte- som lungesygdomme.

Læs mere om brug af bindestreg i Retskrivningsordbogen § 57. Her kan du også læse at bindestreg i typografi er kortere end tankestreg og skrives uden afstand til de omgivende orddelle.

Hilsner i e-mails – forkortede og ikke-forkortede sluthilsner

Hvornår bruger man *venlig hilsen* i en e-mail, og hvornår bruger man *vh.*? Stiller man dette spørgsmål til en stor gruppe mennesker, får man forskellige svar. I denne artikel, som er den tredje i en serie om hilsner i e-mails, gør vi rede for sådanne svar. De to tidligere artikler kan læses i **Nyt fra Sprognævnet 2020/1** og i **Nyt fra Sprognævnet 2020/2**.

TINA THODE HOUGAARD (f. 1970) er lektor ved Nordiske Studier, Aarhus Universitet.

EVA SKAFTE JENSEN (f. 1966) er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

MARIANNE RATHJE (f. 1973) er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

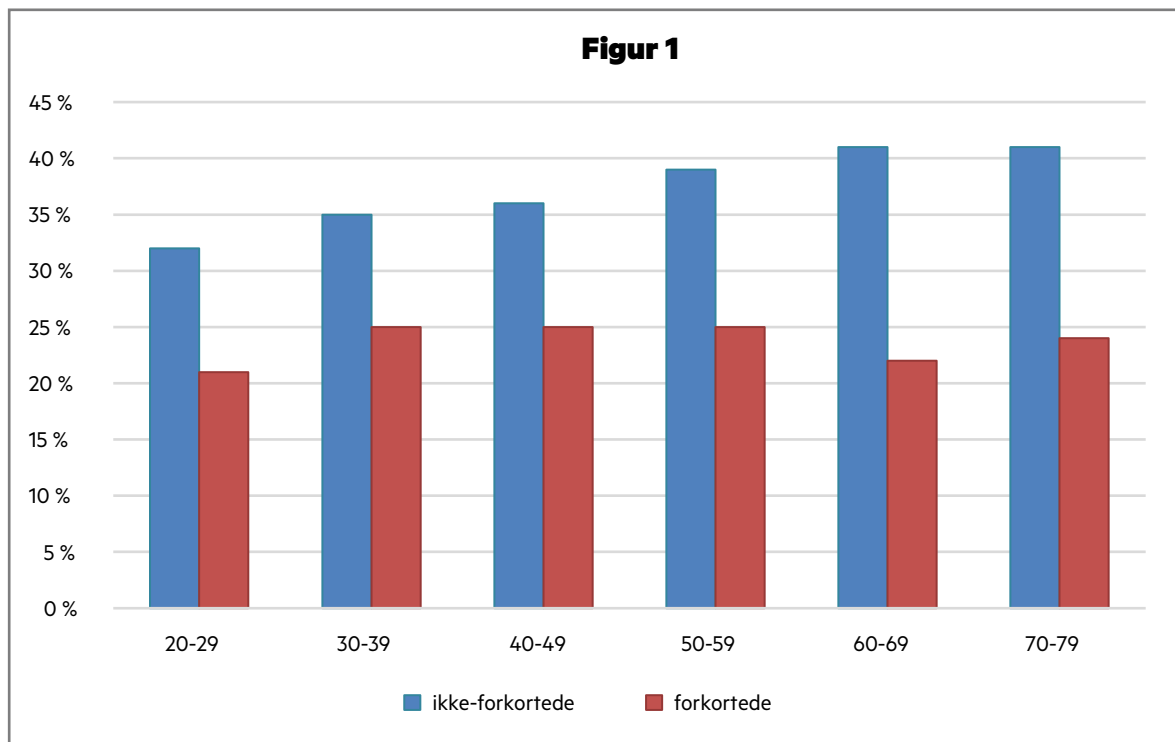
DET ER IKKE ALTID HELT NEMT at finde ud af hvordan man skal afslutte en e-mail. Skal man vælge *venlig hilsen*, *med venlig hilsen* eller måske *kærlig hilsen*? Nærmere bliver det ikke af at man også kan vælge mellem om sluthilsnen skal være forkortet eller skrevet helt ud. I en spørgeskemaundersøgelse spurgte vi om brugen af og holdningerne til tre par: *med venlig hilsen/mvh.*, *venlig hilsen/vh.* og *kærlig hilsen/kh.* Se mere om undersøgelsen i faktaboksen side 15.

Af svarene fremgik det tydeligt at sluthilsner der er skrevet helt ud, bruges mere end de tilsvarende forkortelser. Det kan man se i figur 1, som viser de samlede resultater for brugen af ikke-forkortede hilsner i sammenligning med forkortede. Da vi så nærmere på svarene, kunne vi også se at brugen af forkortelser hænger nært sammen med hvilket specifikt hilsepar der er tale om, hvilken relation man har til den man skriver til (privat eller ikke-privat), og hvor gammel man er.

I aldersgruppen 20-29 er der således over 30 % der svarer at de bruger hilsnerne *med venlig hilsen*, *venlig hilsen* og *kærlig hilsen* (og dermed knap 70 % der ikke gør), og over 20 % der svarer at de bruger hilsnerne *mvh.*, *vh.* og *kh.* (og dermed knap 80 % der ikke gør). Der er ikke tale om at man **enten** bruger forkortede hilsner **eller** ikke-forkortede hilsner. De enkelte respondenter kan sagtens have svaret ja til begge dele.

INDBYRDES FORSKELLE I DE TRE HILSEPAR

Generelt svarer vores respondenter altså at de bruger forkortelser sjældnere end de fuldt »

Søjlerne viser hvor mange i hver aldersgruppe der har svaret at de bruger hhv. ikke-forkortede (blå søjler) og forkortede hilsner (røde søjler).

udskrevne hilseformer. Men man finder også indbyrdes forskelle blandt de tre hilsepar *med venlig hilsen/mvh.*, *venlig hilsen/vh.* og *kærlig hilsen/kh.*, og her spiller alder en rolle.

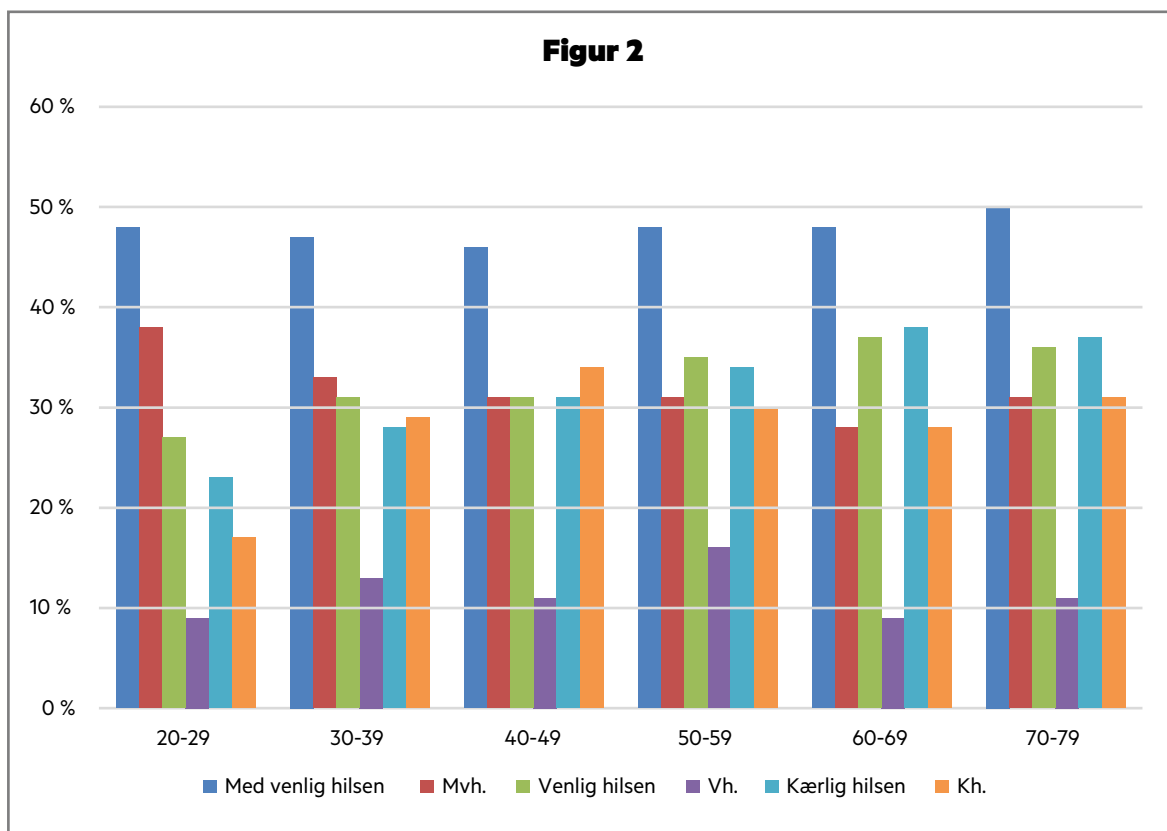
Dette kan man se i figur 2.

Ved alle tre par bruges forkortelsen mindre end den fuldt udskrevne mulighed, men der er også forskelle fra par til par. Mens den fuldt udskrevne hilsen *med venlig hilsen* bliver brugt nogenlunde ens i alle aldersgrupper, bliver den tilsvarende forkortelse *mvh.* brugt oftere jo yngre man er.

Omvendt ser man at søjlen for *vh.* er nogen-

lunde lige udbredt i aldersgrupperne (med et enkelt udsving ved aldersgruppen 50-59 år), og at den fuldt udskrevne hilsen *venlig hilsen* bruges mere jo ældre man er.

For parret *kærlig hilsen/kh.* er forholdene mere komplicerede. Jo ældre man er, jo oftere bruger man de to hilsemåder. Men mens brugen af *kærlig hilsen* generelt bruges hyppigere jo ældre man er, forholder det sig anderledes for den forkortede hilsen *kh.* Denne bruges mest af folk i aldersgruppen 40-49 år; både hos folk der er ældre og yngre end 40-49 år, bruges den sjældnere.

OVERORDNEDE TENDENSER OG NUANCERINGER

Respondenterne besvarede spørgsmålene om de enkelte hilsemåder ved afkrydsning. Samtidig var der givet mulighed for at skrive kommentarer ved de enkelte spørgsmål. Den mulighed benyttede mange sig af, og kommentarerne giver et godt indblik i de nuancer der ellers kan forsvinde når man beskriver generelle tendenser. For eksempel støttes den overordnede tendens til sparsom brug af forkortelser af en kommentar som denne:

Jeg anser det for uhøfligt med forkortelser i hilsner.

Men ikke alle er imod forkortelser:

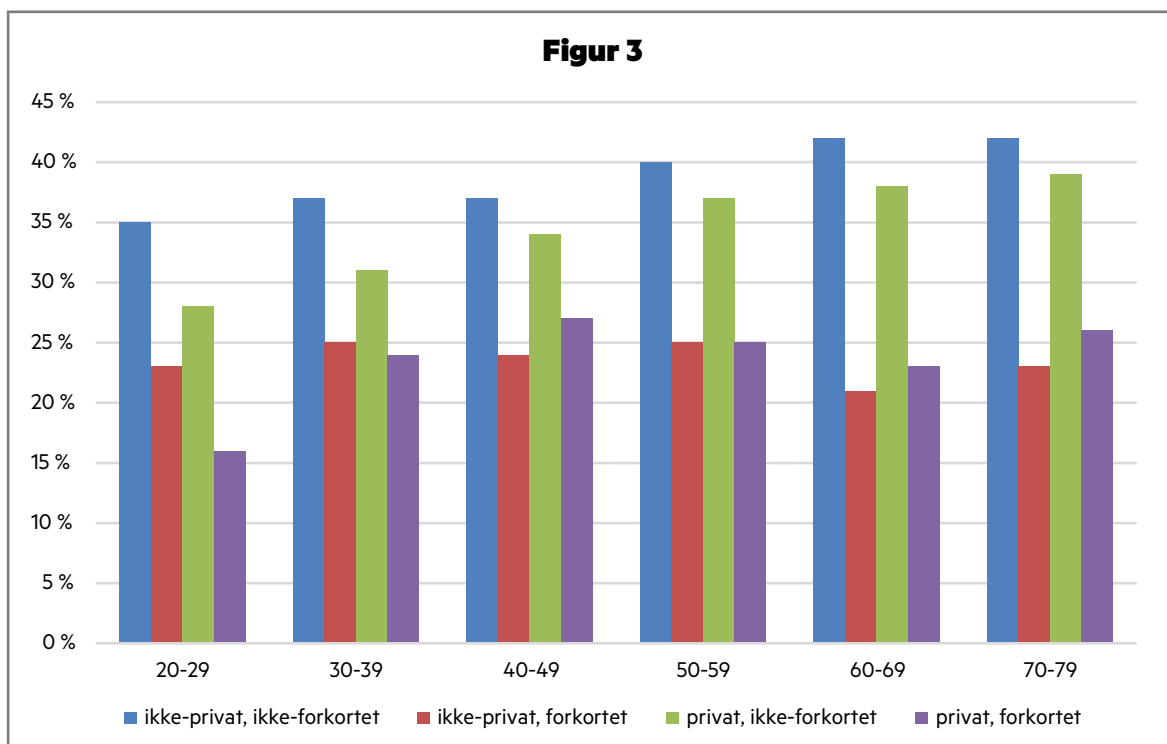
Det er en kort, høflig hilsen efter en lang upersonlig mail. [om mvh.]

Vh. er en nem, neutral og høflig måde at slutte en mail af på, som passer ind i mange sammenhænge.

Dette er vigtigt at få med i en nuanceret be-

»

skrivelse af hvordan man bruger forkortede og ikke-forkortede sluthilsner.

HVEM MAN SKRIVER TIL

Der er også forskelle i brugen af forkortelser alt efter om man skriver til nogen man har en privat relation til eller ej, og igen har dette til dels med alder at gøre.

Dette fremgår af figur 3, hvor man kan se at brugen af forkortelser ved ikke-private relationer er nogenlunde jævnt fordelt på alle aldersgrupper, mens brugen af forkortelser ved private relationer er mere ujævnt fordelt. Især synes respondenter under 30 at være modvillige til at bruge forkortelser ved private relationer.

Det ville dog være forhastet at advare mod forkortelser i private relationer. Det opdager man når man dykker ned i nogle af de kommentarer vores respondenter har skrevet til de enkelte hilsformer. Især kan forkortelsen *kh.* bruges ved nære relationer:

Denne hilsen bruger jeg, når jeg er (relativt) nær ven med modtageren – til nære slægtninge og venner. [om kh.]

Jeg har et lidt for tæt forhold til både kolleger, chef og undervisere; men det er kun efter at have knyttet et nært personligt bånd, jeg kan finde på at skrive Kh.

Kun til de nære, og hvis det skal være lidt hurtigt. [om kh.]

At blive hilst med *kh.* kan altså være en særlig ære, et signal om at man hører til blandt mailskrivers nære og kære.

HYPPIGHED

Nogle skriver at ikke kun *kh.*, men forkortede former i det hele taget kan bruges jo mere man skriver sammen:

Hvis der er tale om længere mailkorrespondancer med høj svarfrekvens og korte meddelelser, kan jeg finde på at skifte til en af de kortere former, fx 'mvh.'

Genkommende kunder og kolleger kommer hurtigt på kh. Som regel på deres initiativ.

Her er der altså ikke tale om at forkortelsen signalerer en særlig intim relation, men at man i relationen har megen kontakt med hinanden, og at dette tillader at man slækker på eventuelle normer om at skrive alting helt ud.

ALDER

Af figurerne kan vi se at alder spiller en rolle i brugen af forkortelser. Især skiller aldersgruppen under 30 sig ud ved at afvise brugen af forkortelser som *kh.* og *vh.* Figurerne i sig selv giver dog ikke noget fingerpeg om hvorfor man kan iagttage en sådan tendens.

I de selvstændige kommentarer fra respondenterne gemmer der sig dog måske et svar. En

FAKTABOKS

I efteråret 2018 gennemførte forskere fra Aarhus Universitet, Syddansk Universitet og Dansk Sprognævn en spørgeskemaundersøgelse om hilsner i e-mails.

Forskerne var Tina Thode Hougaard (Aarhus Universitet), Marianne Rathje (på tidspunktet for undersøgelsen ansat ved Syddansk Universitet, siden ansat ved Dansk Sprognævn) og Eva Skafte Jensen (Dansk Sprognævn).

Selve spørgeskemaet blev oprettet ved hjælp af et online værktøj kaldet SurveyMonkey. Spørgeskemaet var tilgængeligt for besvarelser i perioden 25. september – 2. oktober 2018. Der blev gjort opmærksom på undersøgelsen på forskellig vis, dels via opslag og links på Dansk Sprognævns Facebookprofil og LinkedInprofil, dels ved hjælp af opfordringer sendt ud til undervisere ved videregående uddannelsesinstitutioner. I løbet af den tilgængelige periode indløb 1311 besvarelser.

Se mere om udarbejdelsen af spørgeskemaet, om besvarelser og repræsentativitet.

» del af respondenterne skriver nemlig kommentarer om at de forkortede hilsenmåder forbeholdes andre teknologiske kommunikationsformer, fx sms:

Vh. bruger jeg kun i korte beskeder fx SMS eller beskeder på Messenger. [om vh.]

Ikke i en e-mail, men jeg kunne godt finde på det i en SMS. [om kh.]

Måske bliver forkortelser nu til dags især associeret med de skriftsproglige situationer der lægger op til at man ikke taster for meget, fx sms og chatprogrammet Messenger. Afledt heraf kan man forestille sig at de skriftsproglige situationer der ikke tydeligt lægger op til bogstavknaphed, fx e-mail, derfor associeres med at det er høfligt og betænksomt at skrive sluthilsner helt ud. I flere af kommentarerne ytres der faktisk noget sådant:

Jeg bruger aldrig forkortelser i min hilsen – jeg synes det virker upersonligt, eller man får lidt det indtryk at man ikke har brugt tid på sin e-mail. [ved mvh.]

Aldrig ... hvor doven kan man være? [om kh.]

Dette kunne muligvis bidrage til at belyse hvorfor alderen gør en forskel mht. hvordan forkortelser bruges og opfattes.

Det er især respondenter under 30 der er vokset op med en skelnen mellem forskellige forventninger til hvordan man udtrykker sig i de kortfattede tjenester i sammenligning med de mere traditionelle som fx e-mail.

ANBEFALINGER

Vores undersøgelse viser at forkortelser generelt bruges mindre end hilsner der er skrevet helt ud. Dette skal dog ikke forstås sådan at forkortelser ikke også bruges, især i ikke-private sammenhænge. Dog er der ikke fuldstændig enighed om hvad forkortelser i e-mails signalerer.

Det fremgår først og fremmest af de mange kommentarer respondenterne frivilligt har bidraget med. Nogle skriver at de anser forkortelser for at være nyttige, høflige og passende; andre skriver at de anser forkortelser for at være respektløse, uhøflige og upassende. Ingen giver udtryk for at det er uhøfligt at skrive sluthilsner helt ud.

På denne baggrund vil vi give disse afsluttende anbefalinger:

Til dig der skriver en e-mail: Det er sikrest at skrive sluthilsnen helt ud, især i de tidlige faser af en korrespondance.

Til dig der modtager en e-mail: Bliv ikke automatisk vred over en forkortet sluthilsen. Afsender har sandsynligvis anset den for passende i situationen.

Til at ligge (i betydningen 'have liggende')

Er følgende konstruktioner med "til at" normal sprogbrug i hele landet, eller er der tale om dialekt: *Jeg har min bil til at holde i garagen* (i betydningen 'jeg har min bil holdende i garagen'); *Jeg har en båd til at ligge i havnen* (i betydningen 'jeg har en båd liggende i havnen'); *Jeg har en kniv til at ligge i skuffen* (i betydningen 'jeg har en kniv liggende i skuffen')?

Vi har kontaktet **Jysk Ordbog**. Konstruktionen er ikke beskrevet i deres ordbog, og de mener i øvrigt ikke at konstruktionen er særlig jysk (dvs. de skønner heller ikke at den dukker op efterhånden som de får gjort ordbogen færdig).

I Den Danske Ordbog, under verbet *have*, står der under betydning 1.a 'kunne bruge noget eller nogen; lade befinde sig et bestemt sted – evt. med angivelse af formål, opbevaringssted el.lign.'. Som konstruktionseksempel under denne betydning står bl.a. NOGEN har NOGET/NOGEN (til_at+INFINITIV/+STED), og det er lige præcis det mønster der bruges i *Jeg har min bil til at holde i garagen*.

Dine eksempler passer med andre ord fint ind i den beskrivelse af *at have* som Den Danske Ordbog giver. Det tyder altså – i overensstem-

melse med oplysningerne fra Jysk Ordbog – på at konstruktionen ikke tilhører en bestemt regional variant, men kan bruges alle steder i landet.

En søgning i vores tekstsamling, der består af avistekster, viser at der i perioden 2008-2018 forekommer ret få eksempler der ligner. Faktisk er der kun ét ud af 18 eksempler som på samme måde omtaler en konkret placering af noget på et bestemt sted. Eksemplet er: "TV2 har en blok til at ligge på pressebordet" (Ekstrabladet 2005). Så på trods af at konstruktionen falder ind under beskrivelsen i Den Danske Ordbog, er der ikke tale om en sprogbrug der er almindelig i avistekster.

De øvrige eksempler har en mindre konkret betydning, fx "Jeg har en skribent *til at sidde* på vinstoffet, en anden *til at lave* opskrifterne, og indimellem mødes jeg med (...)" (Politiken 2015).

Til sammenligning giver en søgning på den alternative sætningsopbygning (*Jeg har min bil holdende i garagen osv.*) 155 hits, og her er der i langt højere grad tale om at man angiver tings konkrete placeringer. Det tyder altså på at det er mere almindeligt at bruge denne alternative formulering, i hvert fald i avistekster.

Anne Kjærgaard, tidligere forsker i Dansk Sprog-
nævn, redigeret af IEM

Hvornår eller hvad tid

Kan man godt sige *hvad tid* i stedet for *hvornår*? Og er det noget nyt at bruge *hvad tid*?

Ja, det kan man i en del tilfælde, og *hvad tid* har mange år på bagen.

Hvad tid og *hvornår* kan bruges i mange af de samme sammenhænge.

Hvad angår syntaks, kan både *hvad tid* og *hvornår* bruges i spørgsmål der er helsætninger, og i afhængige spørgesætninger. *Hvad tid kommer du?* er en helsætning; *i Jeg ved ikke hvornår jeg kommer er hvornår jeg kommer* en afhængig spørgesætning. I de to eksempler ville man uden videre kunne udskifte *hvad tid* og *hvornår* med hinanden.

Hvad angår brug, kan *hvornår* bruges i de samme sammenhænge som *hvad tid*, mens det omvendte ikke er tilfældet: *Hvad tid* kan kun bruges i nogle af de sammenhænge hvor man kan bruge *hvornår*. Brugsforskellen hænger sammen med en betydningsforskel. *Hvad tid* har en mere snæver betydning end *hvornår*.

Hvad tid bruges om specifikke tidspunkter. Det er for eksempel fuldstændig mundret at sige *Hvad tid kører bussen?*

Hvornår kan man bruge både om specifikke tidspunkter og større, mere uafgrænsede tidsrum. Man kan godt bruge *hvornår* ligesom *hvad tid* til at spørge om noget specifikt (*Hvornår kører bussen?*). Men man kan desuden bruge *hvornår* om noget der tidsligt er meget uspecifikt på en måde der ikke kan fastholdes i klokkeslæt.

Man kan for eksempel snildt sige *Hvornår har du sidst set så smuk en solnedgang?* Her peger

hvornår på et uspecifikt tidspunkt i fortiden, noget med betydningen 'engang, nogensinde', og spørgsmålet er sandsynligvis retorisk. I sætningen *Reglerne for hvornår en dommer er inhabil, bør ændres* er tidsbetydningen af *hvornår* så løs at den nærmest kan oversættes til 'under hvilke omstændigheder'. I disse to eksempler ville *hvad tid* lyde mærkeligt, for med *hvad tid* spørger man til en meget specifik tidsangivelse.

På grund af betydningsforskellen finder man langt flere forekomster med *hvornår* end med *hvad tid*. Det skyldes formodentlig at man kan bruge *hvornår* i langt flere sammenhænge end *hvad tid*.

På grund af betydningsforskellen vil man ofte finde *hvad tid* brugt i mere uformelle og mindre florumvundne sammenhænge. Man spørger næppe fra folketingets talerstol: *Hvad tid agter regeringen at fremsætte det nye lovforslag?*, hvorimod man sagtens kan stille sin kammerat i folketingets kaffestue præcis det spørgsmål på præcis den måde. Fra folketingets talerstol ville man formentlig som en retorisk øvelse, eventuelt en opfordring, spørge *Hvornår agter regeringen at fremsætte det nye lovforslag?* Når man spørger med *hvad tid*, forudsætter man, om ikke et klokkeslæt, så i hvert fald et fastsat punkt for lovforslaget i dagens program.

Hvad tid har i hvert fald været brugt siden begyndelsen af 1800-tallet, hvilket man kan forvise sig om ved et opslag i [Ordbog over det danske Sprog, opslagsord tid, betydning 13.6](#). Blandt eksemplerne finder man følgende replikskifte: "Jeg kommer igen i aften. Hvad Tid er det?" – "Selskabet samles Klokken fem.". Replikskiftet

finder sted i skuespillet *Aprilsnarrene* (1826) af J.L. Heiberg (født 1791). *Ordbog over det danske Sprog* citerer også J.P. Jacobsen for at have skrevet følgende til Georg Brandes (omkring århundredeskiftet 1900): "Du har skrevet til D. at du vil lave Blad, men hvad Tid?"

Hvad tid er i øvrigt udbredt i dialekterne. Det kan man læse i *Ømålsordbogen* bd. 8, opslagsord *hvad*, bet. 9.3, og i *Jysk Ordbog*, opslag *hvad tid* ([Jysk Ordbog.dk](http://JyskOrdbog.dk)).

ESJ

Skud ud til

Hvad betyder udtrykket *skud ud til*, som jeg ofte hører unge bruge?

Der er tale om en slags afart af det engelske udtryk *shout out* (hvor *shout* betyder 'råbe'). Det bruges for at vise respekt, taknemmelighed eller lignende som i sætningen her, der stammer fra realityprogrammet *Ex on the Beach: Stort skud ud til Hugh Hefner for at han bare har fået det her til at ske* (sæson 1, 2018). Udtrykket findes omtalt i Tobias Cadin Borup & Ali Sufi: *Gade/ Dansk ordbog. En håndbog i ghettodansk*. Peoples' Press, 2014.

MHA

Dansk Sprognævn

■ Ansvarshavende redaktør: Thomas Hestbæk Andersen

■ Redaktion: Margrethe Heidemann Andersen, Kirsten Lindø Dolberg-Møller, Ida Elisabeth Mørch og Michael Nguyen

■ ISSN: 2446-3124

■ Layout: Pernille Kleinert

■ DTP: Jannerup A/S

Usignede artikler og artikler med initialer giver udtryk for Sprognævnets mening. Artikler med navn giver ikke nødvendigvis i enhver henseende udtryk for Sprognævnets mening.

ASH	Anna Sofie Hartling
ESJ	Eva Skafte Jensen
IEM	Ida Elisabeth Mørch
JS	Jørgen Schack
KLD	Kirsten Lindø Dolberg-Møller
MHA	Margrethe Heidemann Andersen
MN	Michael Nguyen
MR	Marianne Rathje
PJH	Peter Juel Henrichsen
THA	Thomas Hestbæk Andersen
TW	Thomas Widmann

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Tidsskriftet udkommer 3 gange om året og er gratis. **Tilmelding sker på Sprognævnets hjemmeside**. Så får du en e-mail 3 gange om året, dvs. hver gang bladet udkommer.

Følg også Dansk Sprognævn på nettet, på LinkedIn og på Facebook:

■ Hjemmesiden: dsn.dk

■ LinkedIn: [Dansk Sprognævn](#)

■ Facebook: [Dansk Sprognævn](#)

Dansk
Sprognævn

Adelgade 119 B

5400 Bogense